

Uvod u političku teoriju

**Demokratija i sloboda; teorija elita;
političke partije; političko vođstvo;
politička kultura i politički stil; politika i
globalizacija; rat i mir**

Političke partije

- Preteče političkih partija:
 - Političke grupe i struje oko značajnih ličnosti
 - Društveni pokretni, pobune i ustanci
- Načini nastanka političkih partija (Diverže)
 - Parlamentarni (prve partije nastaju na ovaj način)
 - Vanparlamentarni

Političke partije

- Prve političke partije nastaju krajem 18. veka (Engleska – torijevci i vigovci)
- Kraj 19. veka – stvaranje radničkih partija
- Lenjin: boljševička partija profesionalnih revolucionara
- Između dva svetska rata: fašističke i nacističke partije
- Posle drugog svetskog rata: dominantne partije u bivšim kolonijama
- Islamske zemlje: nepoverenje prema partijama
- Filip Lavo: savremena država kao "država partija"

Političke partije

- Definicija: **politička partija je dobrovoljna politička organizacija ljudi istih političkih uverenja i namera čiji je strateški cilj preuzimanje ili vršenje državne vlasti ili učešće u njoj zajedno sa drugim strankama, a ako to nije moguće, onda bar što veći uticaj na nju radi ostvarenja određenih interesa.**

Političke partije

- Funkcije političkih partija
 1. Institucionalizacija uticaja građana na državu na organizovan i sistematizovan način, kao i stvaranje kanala uticaja države na građane. Ovo je najvažnija funkcija političkih partija u savremenim društvima.
 2. Učvršćenje i održanje režima
 3. Osvajanje i vršenje vlasti ili uticaj na vlast
 4. Kanalisiranje društvenih tenzija i sukoba u institucionalne vode
 5. Kreiranje demokratskih procesa učešća građana u izborima, pre svega primarna filtracija kandidata
 6. Promovisanje ciljeva određenih grupacija kroz oblikovanje političkih zahteva Politizacija društva: obrazovanje masa i identifikacija i rešavanje društvenih problema

Političke partije

- Konceptualni elementi svake političke stranke su:
 - program
 - vođstvo
 - članstvo/sledbenici
 - organizaciona struktura
 - sadržaji rada
 - metodi rada

Političke partije

- **Organizacionu strukturu** svake partije čine:
 - **Akciono jezgro** odnosno **rukovodstvo** koje obuhvata vođstvo, određeni broj neformalnih lidera, poslanike i kandidate za visoke funkcije
 - **Partijski aparat** čija je uloga obezbeđivanje normalnog funkcionisanja stranke, a čine ga izabrani partijski funkcioneri i profesionalni činovnici
 - **Aktivisti**, članovi koji su posvećeni radu u stranci i u njoj obavljaju neke manje značajne funkcije
 - **Članstvo**, čija se aktivnost u stranci uglavnom iscrpljuje u plaćanju članarine i prisustvu na sastancima i skupovima
 - **Sledbenici i simpatizeri** - koji podržavaju stranku na izborima

Političke partije - klasifikacije

- **Prema ideološkom usmerenju:**
 - Opšta podela: levica, desnica, centar
 - Precizna podela: konzervativne, socijaldemokratske itd.
- **Odnos prema ustavnom uređenju:**
 - Partije koje ga poštuju i deluju u njegovim okvirima
 - Partije koje su spremne i na nelegalne aktivnosti
- **Prema vrsti cilja (Veber)**
 - Interesne
 - Ideološke
- **Po broju članova:**
 - Kadrovske
 - Masovne
- **Prema odnosu vođstva i članova:**
 - Demokratske
 - Autoritarne
- **Po disciplini članstva**
 - Čvrste
 - Labave

Političke partije

- Kriza partija (fon Bajme)
 - Opadanje broja članova
 - Smanjenje identifikacije sa partijom kod birača
 - Smanjeno učešće birača na izborima
 - Porast broja antisistemskih partija

Potreba za vođstvom

- Vođstvo se zasniva na ljudskoj potrebi da se stigne do cilja na što sigurniji, brži i lakši način
- Šlezinger: vođstvo je racionalna razmena vrednosti u kojoj se nečija podrška nama ili nečije donošenje odluka koje se tiču nas razmenjuju za naše priznanje o njegovoj nadmoći kao izrazu njegove veće vrednosti.
- Sa usložnjavanjem društvenog života i porastom potreba grupe dominantna fizička svojstva vođe sve više ustupaju primat duhovnim svojstvima.

Potreba za vođstvom

- Klasifikacije vođstva:
 - Prema korišćenim mobilizacionim sadržajima i metodima:
 - Transformaciono – nastoji da izazove promene apelovanjem na velike ideale
 - Transakciono – nastoji da podstakne sledbenika apelovanjem na njihov interes
 - Veberova podela:
 - Harizmatsko vođstvo
 - Tradicionalno vođstvo
 - Racionalno vođstvo

Harizmatsko vođstvo

- Po Veberu **harizma** je osobina neke ličnosti na osnovu koje ona važi za izuzetnu, a ta obdarenost svojstvima koja neku ličnost čine nadljudskom kvalifikuju je za vođu.
- Harizmatske vođe se najčešće javljaju u kriznim vremenima
- Pomoću harizme se postaje prirodni vođa, nezavisno od običaja i zakona

Harizmatsko vođstvo

Svojstva harizmatskog vođe:

- Apsolutno samopouzdanje
- Autonomnost ličnosti
- Autentičnost ličnosti
- Posedovanje vizije
- Gorljiva odanost viziji
- Posedovanje jakih emocija i sposobnost njihovog prenošenja na druge
- Umeće izražavanja
- Osoben stil nastupa
- Orijentacija na radikalnu promenu
- Umeće nenametljivog nametanja drugima i umeće dominacije
- Umeće odabira trenutka i mesta nastupa kao i sledbenika

Harizmatsko vođstvo

Efekti harizmatskog vođstva:

- Duboko uzajamno poverenje, poštovanje i naklonost između vođe i sledbenika
- Emotivan odnos prema vođi
- Povećana spremnost sledbenika na izvršenje zadataka
- Izraženije prihvatanje vizije od strane članova zajednice
- Potčinjavanje vođstvu kao izrazito dobrovoljan čin
- Privrženost vođi i spremnost njegovog sleđenja u svakom pogledu
- Visoka saglasnost u grupi izgrađena na privrženosti vođi i njegovom okruženju
- Osnaženje grupe usled prenošenja samopouzdanja vođe na nju
- Proizvodnja uzora

Tradicionalno vođstvo

- **Tradicija**, kao običajni poredak zasnovan na prenošenju vrednosti i pravila mišljenja i postupanja s kolena na koleno u jednoj sredini, nastaje stalnim ponavljanjem misli i radnji i postupanjem u njihovim okvirima.
- **Harizmatska pratnja** (najbliže okruženje harizmatskog vođe) nastoji da produži trajanje harizme stvaranjem **kulta vođe** koji funkcioniše i posle smrti i **odabirom** naslednika koji je garancija da se harizmatično vladanje nastavlja.
- Garancija se shodno patrimonijalnom obrascu tražila u predavanju svojstava i nalazila u rodbinskoj bliskosti. Tako je začeta tradicija **nasleđivanja** vođstva, odnosno **tradicionalno vođstvo**.
- Tradicionalno vođstvo se bazira na **nasleđivanju harizme, vaspitanju i iznuđivanju prihvatanja vođe**.

Racionalno vođstvo

- **Racionalno vođstvo** nastaje **racionalnim izborom** najboljeg kao najfunkcionalnijeg vođe.
- Oslobađanje od tradicije je bilo važan uslov promene tipa vođstva.
- Nastanku racionalnog vođstva veoma je doprinela i profesionalizacija harizmatičke pratnje i njeno pretvaranje u činovništvo.
- Racionalno vođstvo može se održati jedino u uslovima vladavine prava, odnosno pravne države.
- Za razliku od harizmatičkih vođa, racionalne vođe su uglavnom pragmatične.

Racionalno vođstvo

Karakteristike racionalnog vođstva danas:

- Potpuna zavisnost vođa od partija
- Postojanje aktivnih i pasivnih sledbenika
- Plutokratsko regrutovanje političkara
- Političko honoratstvo
- Surogat harizme
- Profesionalizacija vođstva
- Komuniciranje sa zajednicom putem medija

Politička kultura i politički stil

- Pojam *politička kultura* uvodi u političku teoriju **Gabrijel Olmond** 1956. godine
- Olmond i Verba: politička kultura je psihološko orijentisanje prema društvenim objektima.
- Politička kultura se zasniva na **političkoj tradiciji i političkoj socijalizaciji**

Politička kultura i politički stil

- Definicija: politička kultura je orijentaciono odnošenje prema političkim institucijama i vrednostima u jednoj sredini, zasnovano na tradicionalnim uverenjima, obrascima i odabiru simbola, kao za tu sredinu specifično ponašanje u politici, koje se ne iscrpljuje samo u zauzimanju stavova već i u brojnim formama političke prakse.
- **Dalova** tipologija političke kulture:
 - **Aktivne, kooperativne i dinamične**
 - **Apatične, konfliktne, nekooperativne**

Politička kultura i politički stil

- Definicija: politički stil je stalni način delanja pojedinaca, kolektiviteta ili institucije u politici koji je jedinstven ili dovoljno različit od uobičajenog da bi se mogao pri svakom ponavljanju prepoznati kao isti. U politici stil ima više pojavno, estetsko i komunikaciono nego vremensko značenje.
- Glavna funkcija političkog stila je efektno uspostavljanje komunikacionog kanala radi što jasnijeg predstavljanja sebe u svetlu doslednosti, a posledica toga je da su činjenja postupaka nosioca stila predvidljiva.

Pojam demokratije

- Prvi reč *demokratija* pominje Herodot u 5. veku pne.
- U početku je termin označavao vladavinu *siromašnih* ili mnoštva.
- Vremenom se značenje demokratije kao vladavine siromašne i slobodne većine transformiše u *vladanje većine*
- Obeležja demokratije koja se nisu menjala vremenom:
 - Jednakost građana pred zakonom
 - Povezivanje demokratije sa slobodom
- Od 17. veka: Lok, Monteskje, Medison, Džon Stjuart Mil: demokratija shvaćena kao poredak koji izjednačuje građane pred zakonom
- Individualizam kao obeležje savremenih shvatanja demokratije
- 19. vek: izjednačavanje demokratije sa sadržajem doktrine liberalizma; uvođenje pojma *narodnog suvereniteta* (Ruso)

Pojam demokratije

- Definicija: savremena demokratija se može odrediti kao oblik političkog sistema i života koji omogućava narodu ili najširim slojevima društva posredno ili neposredno učešće u procesu autoritativnog upravljanja društvenim poslovima, odnosno uticaj na vršenje javne vlasti i u kome se upravljanje i javna vlast vrše u interesu naroda tj. društvene većine, uz garantovanje osnovnih prava i sloboda čoveka i građanina, posebno manjinskim grupama.

Pojam demokratije

Ključna obeležja demokratije:

- Transparentnost
- Ograničenost svemoći političke vlasti i njene sveprisutnosti
- Princip vladavine prava
- Slobode i individualna i kolektivna prava građana
- Politička jednakost i razumna ekonomsko-socijalna jednakost
- Odgovornost nosilaca političke vlasti
- Politički pluralizam
- Demokratski kompetitivizam
- Pošteni i slobodni izbori
- Sloboda mas-medija

Pojam demokratije (Rider)

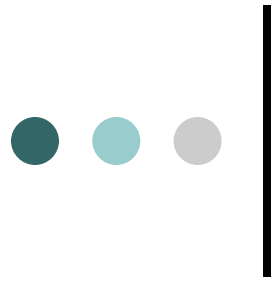
Istraživanje u dva pravca:

- Traganje za društvenim pretpostavkama demokratskog konsenzusa
- Istraživanje i organizaciono-teorijsko poboljšanje mogućnosti realizovanja narodne volje i participacije svih građana

Forme demokratije

1. Odborna demokratija
2. Primarna demoracija
3. Referendumska demokratija
4. Predstavnička demokratija
5. Delegatska vlast

Statički modeli demokratije

- **Istorijsko-genetski pristup**
- **Institucionalni pristup**
- **Bihevioristički pristup** | stabilizirajuća apatija:
 - Političar neurotičar
 - Teorija masovnog čoveka Dejvida Rismena
 - Teorija stabilnosti Berlsona i Lipseta
- **Funkcionalni pristup**
 - Društvena jednakost
 - Idealizirajuća socijalna politika
 - Jednake mogućnosti obrazovanja
 - Podržavanje i državno finansiranje stranaka
 - Sloboda informacija
- Konsenzus građana
- Socijalne i ekonomske pretpostavke demokratije

Dinamički modeli demokratije

- **Primer pokušaja demokratizacije**
- **Da li demokratija znači povećanje efikasnosti u odlučivanju i sprovođenju odluka?**
- **Otpori proširenju participacije u podsistemima**
 - Kritika tehnokratske ideologije
 - Stabilizirajuća partija i demokratski elitizam
 - Semantička kritika
- **Granice demokratizacije**
 - Specifičnost samih organizacija
 - Mehanizmi odgovornosti
 - Pluralitet statusnih hijerarhija u društvu
 - Pluralizam pripadnosti organizacijama

Sloboda

- Slobodu je, zbog njene dimenzije beskrajnosti, ispravnije shvatiti kao *proces* nego kao *stanje*, jer ona stalno raste ili opada.

Dimenzije rasta slobode:

- Proširenje polja otvorenih objektivnih mogućnosti
- Povećanje stepena znanja o otvorenim alternativama
- Razvoj autonomnosti na osnovu kritičke refleksije
- Proširenje slobode u skladu sa izvršenim izborom
- Povećanje kontrole nad svim elementima situacije u kojoj se nalazimo

Neophodni uslovi za slobodu:

- Objektivno postojanje više mogućnosti
- Postojanje svesti o postojećim mogućnostima
- Autonoman izbor
- Delatnost po autonomnom izboru
- Prisustvo prinude i kontrole nad okolinom
- Kao granica svačije slobode i u rečima i na delu najčešće se uzima granica tuđe slobode.

Sloboda (Rider)

- **Ograničenja slobode:**

 - Posebnost

 - Datost

- **Ontološke pretpostavke slobode:**

 - Prirodne – u svetu postoji red koji otvara mogućnost promene

 - Istorijske – postojanje simbola

 - Antropološke – sposobnost komuniciranja; sposobnost usavršavanja čula; sposobnost intenzivno racionalnog razlikovanja aktuelnog i potencijalnog ja; stvaralačke praktične aktivnosti; moralni izbor; sposobnosti društvenosti; sposobnost imanja kritičke samorefleksivnosti kao samosvesti.

- **Epistemološka pretpostavka slobode** – znanje o slobodi

- **Aksiološke pretpostavke slobode** – osnovne ljudske potrebe i vrednosti koje stvaraju osnovu za sve naše izbore.

Sloboda (Rider)

Dimenzije slobode počivaju na sledećim razlikovanjima:

- Sloboda volje/sloboda delatnosti
- Racionalno/iracionalno
- Deskriptivni/normativni pojam slobode
- Pozitivna/negativna sloboda
- Sloboda pojedinca/partikularna sloboda (pojedinih grupa/univerzalna sloboda)
- Apsolutna/relativna sloboda
- Politička/ekonomska/kulturna sloboda
- Racionalni poredak/prevazilaženje poretka

Tipovi šanse:

- Odstupanje od objektivnih zakona sistema
- Odstupanje od očekivanja zasnovanih na našem nepotpunom saznanju
- Odstupanje od svrha

Teorije elite

- Prethodnici teorija elite:
 - Sen-Simon: elita znanja i umenja
 - Žozef de Mestr i Luj de Bonal
- Klasične teorije elite:
 - Gaetano Moska (politička klasa)
 - Vilfredo Pareto (kruženje elita – istorija kao groblje aristokratija)
 - Robert Mihels (gvozdeni zakon oligarhije)
- Rajt Mils (elita vlasti)
- Ralf Darendorf (rđava savest elite)
- Manhajm (preobražaj elita u demokratskim društvima)
- Zajedničko za sve teorije elite:
 - Polaženje od ljudskih nagona (posebno težnje ka moći)
 - Davanje prednosti političkoj sferi i političkoj eliti
 - Makijavelizam
 - Suprotstavljenost marksizmu
 - Izričiti ili prećutni antidemokratski karakter
 - Upotrebljivost za veličanje nekih društvenih grupa

Globalizacija i politika

- Globalizacija je proces povezanog delovanja političkih, ekonomskih i vojnih aktivnosti niza političkih, vojnih i ekonomskih subjekata na čelu sa SAD kao državom-nosiocem globalizacije, kojima se usmerava kretanje ukupnog ljudskog društva u pravcu realizovanja postavki ideologije globalizma.
- Zamajac globalizacije su velike multinacionalne kompanije
- Ispoljava se pre svega u realizovanju ekonomskih ciljeva uz političku i vojnu potporu zemalja nosilaca globalizacije

Globalizacija i politika

- Ekonomski ciljevi globalizacije su jedinstveno svetsko tržište, trgovina bez granica, internacionalizacija proizvodnje pomoću direktnih sistema integrisanih finansijskih tržišta.
- Političke dimenzije globalizacije kojima se ona iskazuje kao proces desuverenizacije i denacionalizacije država nailaze na otpor nacionalnih država.
- Prepreke globalizaciji su terorizam, organizovani kriminal i korupcija.

Tradicija kolektivne krivice ⁱ¹

- Kolektivna krivica je pre svega, u evropskoj tradiciji, *krivica razlikovanja*
- Prva trajna kolektivna krivica u evropskoj tradiciji: krivica Jevreja
- Posle Oktobarske revolucije ustanovljena krivica klase
- Posle Drugog svetskog rata Nemci su u najvećoj meri proglašeni kolektivno krivim
- Kolektivna krivica je izraz duha totalitarizma koji ima svoju klicu u totalitetu religija i ideologija.

Slide 34

i1 dodaj po vladinim pitanjima
ivana, 27-Dec-09

Ristićevski principi politike

- **Princip demokratskog odlučivanja:** Ništa o narodu bez naroda
- **Promene kroz reforme:** Uvek je daleko veći deo naroda za reforme negoli za revolucije
- **Opšti akcioni princip:** Treba znati kako i moći kada se može
- **Vodeći ratni i spoljnopolitički princip:** Što su Turci ratnom pobedom uzeli ratnim porazom dužni su da vrate
- **Načelo političke akcije:** Uvek tražiti i nastojati ostvariti i u najnepovoljnijim, jednako kao i u najpovoljnijim okolnostima maksimumcilj, a ispod granica minimumcilja nikad ne odstupati.
- **Opšti princip političke borbe:** Mučkim i nepoštenim oružjem ne bore se džentlmeni

Nacional-patriotizam vs. marksistički partizam

- Ciljevi partije:
 - Istorijski ciljevi:
 - Prelazak privatne svojine u društvenu
 - Uspostavljanje socijalističkog uređenja
 - Oslobođenje radničke klase
 - Strateški ciljevi
 - **Prvi strateški cilj:** osvajanje vlasti
 - Borba za opšte, jednako i neposredno pravo glasa
 - Ravnopravnost žena
 - Besplatno i svetovno školstvo
 - Narodna vojska umesto stajaće
 - Zaštita životnog standarda

Nacional-patriotizam vs. marksistički partizam

- Akteri
 - Kadrovska partija
 - Radnici, seljaci, inteligencija
- Sadržaji rada:
 - Izborna borba
 - Izgradnja teorije i ideologije
 - Utvrđivanje opštih ciljeva i pravaca razvoja društva
 - Širenje društveno-ekonomskog obrazovanja
- Metodi rada:
 - Informisanje članstva i socijalne osnove
 - Agitacija i propaganda
 - Organizacija štrajkova
 - Zborovi i protesti
 - Iznošenje stavova preko poslanika u parlamentarnim institucijama